

ČÁST I.

RŮZNÉ PŘÍSTUPY K AKČNÍM METODÁM

Dramatické hry

Psychodrama

Dramaterapie

Divadlo utlačovaných

Rituál

Psychodrama

Základy psychodramatu položil Jacob Levy Moreno. Na počátku tohoto století začal pořádat programy zaměřené na spontánní projev pro děti a dospělé. Zájem o tvořivost jej vedl k tomu, že v r. 1909 začal děti povzbuzovat ke spontánnímu zahrání svých problémů. Tato práce vedla ve 20. letech ke vzniku „divadla spontánnosti“ pro dospělé. Ačkoli poznatky získané Morenovou prací především využívají v klinických podmínkách psychoterapeuti, kteří absolvují extenzivní výcvik, můžeme se i my naučit od Morena mnoho důležitého o akčních metodách.

Podle J. L. Morena je jádrem vlastního *já* spontánnost, jejíž osvobození přirovnává k jadernému výbuchu. Tento výbuch v člověku uvolňuje všechnu jeho tvořivou energii. Moreno věří, že na společenské rovině se lidské *já* rozšiřuje „retrojekcí“, což je proces přijímání myšlenek a pocitů od druhých a jejich ztotožnění s vlastními myšlenkami a pocity. Tímto způsobem posílujeme a upevňujeme své *já*. Moreno je přesvědčen, že pokud je tento proces proveden dokonale, lze v člověku probudit génia. Tato teorie o „sebe-rozšiřování“ vedla Morena k rozvoji technik záměny rolí, které účastníkům umožní vidět věci z pohledu toho druhého. *Jiskra tvořivosti*, kterou chtěl Moreno rozdmýchat v plamen, se rozhořela ve chvíli, kdy probudil tvořivost *v sobě samém*. Naučil se dvěma velmi důležitým věcem: 1. pokud jsou rozvoji spontánnosti kladeny překážky, zastaví se na mrtvém bodě, a 2. spontánnosti je možno se naučit. To zásadním způsobem ovlivnilo veškeré akční metody a terapie, které od té doby vznikly.

Moreno, který se považoval za revolucionáře, říká:

Jádrem mé představy o divadle je myšlenka spontánně tvořivého *já*. Avšak spontánní a tvořivé *já* bylo hluboce diskreditováno a upadlo v zapomnění v době, kdy mě „idee fixe“ nutila bojovat proti jeho odpůrcům a znovu přivést toto *já* do povědomí veřejnosti, na což jsem musel vynaložit veškerou přesvědčivost a dramatické nadání, které jsem ze sebe uměl dostat. Vídeň byla v roce 1910 jednou ze základů tří forem materialismu, které se od té doby staly neodiskutovatelnými pány našeho věku: Marxova ekonomického materialismu, Freudova psychologického materialismu a teologického materialismu. Jakkoli jsou tyto ideje protichůdné, mají jeden společný základní prvek: hluboký strach a neuctu, ba skoro nenávisť ke spontánnímu a tvořivému *já* (které by se nemělo směřovat s individuálním géníem, jednou z jeho mnoha reprezentací). (Moreno, *The Theatre of Spontaneity*. Beacon House, New York, 1947, s. 5)

Jeden z problémů, s nímž se Moreno ve svém divadle spontánnosti potýkal, tkvěl v tom, že jednotlivci v publiku nedokázali být opravdu spontánní a místo toho reagovali v mezích daných kulturními zvyklostmi a normami.

Když pak Morena navíc ještě opustili někteří herci a začali se věnovat filmové práci, Moreno zlomil nad spontánním divadlem hůl a obrátil se k terapeutickému divadlu, kde očekával ze strany klientů postižených duševními nemocemi a psychologickými stresey stoprocentní spontánnost.

V roce 1932 Moreno vytvořil termíny *skupinová terapie* (group therapy) a *skupinová psychoterapie* (group psychotherapy). V roce 1934 napsal knihu *Who Shall Survive?*, v níž položil vědecké základy skupinové terapie. V roce 1936 bylo v Beacon v New Yorku založeno Morenovo sanatorium, které se stalo prvním psychodramatickým divadlem. Po sepsání několika knih se Moreno pustil do další práce v souvisejících oborech – sociální psychologii, psychoterapii, sociologii a filozofii. Během druhé světové války byl konzultantem vojenských služeb a ovlivnil metody práce v armádě i práci lékařů v nemocnicích pro veterány. V roce 1941 založil v nemocnici svatě Alžběty ve Washingtonu, D. C., psychodramatické divadlo. V roce 1942 založil Institute of Psychodrama v New Yorku.

Psychodrama je akční metoda skupinové terapie, jejíž pomocí člověk znovu prožívá svůj konflikt s cílem vyřešit své problémy. Používají se techniky jako sociální drama, psychodramatický šok a hraní rolí. Sociální drama se používá ke zkoumání problémů ve vztazích, například mezi rodiči a dětmi, zaměstnavateli a zaměstnanci, studenty a učiteli, policií a veřejností. Při použití psychodramatického šoku je klient vržen do svého psychologického světa, aby mohl určitý „sociální prvek“ zkoumat z jiného úhlu pohledu. Terapeut tak může proniknout hlouběji do klientovy psychiky, což má obvykle očistný účinek. Hraní rolí je klíčovou formou psychodramatu. Klient, terapeut a všichni asistenti hrají drama pacientova problematického života.

Cílem psychodramatu, dramaterapie, divadla utlačovaných a radikálních divadla je poskytnout klientům zkušenosti, které změní jejich životy. Peter Brook ve své důležité knize *The Empty Space* popisuje setkání psychodramatické skupiny:

Všichni v kruhu budou mít za chvíli každý svou roli. To ovšem neznamená, že musí být všichni herci. Někteří z nich se skutečně zcela přirozeně ujmou aktivní role hrdinů příběhu, ale další raději zůstanou sedět a budou hru sledovat. Přitom se buď ztotožní s protagonistou hry, nebo budou jeho činy sledovat s odstupem a kriticky.

Vytvoříme konfliktní situaci. Jedná se o skutečné drama, protože „herci“ hovoří o skutečných otázkách, které se týkají všech přítomných, a to jediným způsobem, který může tyto otázky přivést k životu. Mohou se smát, mohou plakat, nebo nemusí reagovat vůbec. Ale ... všichni mají jedno společné přání – aby jim někdo pomohl vyhrabat se z úzkosti, i když třeba nemají ani tušení, jakou formu by tato pomoc mohla mít... Dvě hodiny po zahájení jaké-

hokoli setkání jsou vztahy mezi přítomnými díky zkušenostem, do nichž byli společně vrženi, již poněkud jiné. Výsledkem je, že některé věci jsou živější, něco proudí svobodněji a mezi dříve „zabarikádovanými“ dušemi se navazují zárodečné kontakty. Když klienti opustí místnost, v níž se seminář konal, nikdy už nejsou úplně stejní, jako když do ní vstoupili... Ochutnali něco dobřího a budou chtít přijít znovu. Dramatické setkání jim připadá jako oáza jejich života. (Brook, *The Empty Space*. Penguin Books, London, 1972, s. 149)

O Morenově vlivu na divadlo se mluví méně často než o jeho vlivu na psychoterapii. Osobně se domnívám, že jeho práce měla významný vliv na známé postavy tohoto století, například na Sue Jenningsovou, Augusta Boala, Petera Brooka, Jerzyho Grotowského a mnoho dalších. Myslím, že jeho nejvýznamnějším příspěvkem divadlu bylo jeho pojetí *já* a vytvoření kolektivních dramát založených na spontánním vyjádření sebe samého.

Moreno cítil, že jeho myšlenka návratu divadla k formám podobným dramatisacím ve starověkém Řecku byla špatně oceněna a nepochopena. Proto svou pozornost obrátil k terapii. Jeho vliv na svět terapie je enormní. Ovlivnil psychiatrii, filozofii, vzdělání, sociologii a psychologii. Napsal mnoho her, v nichž aplikoval drama na většinu oblastí lidského života.

Hrajte jako nikdy předtím, abyste mohli začít být tím, čím byste mohli být. Pusťte se do toho. Buďte svou vlastní inspirací, svým vlastním dramatikem, svým vlastním hercem, svým vlastním terapeutem a konečně i svým vlastním stvořitelem.

(Morenov projev v roce 1971)

Dr. J. L. Moreno zemřel v květnu r. 1974.

Doporučená literatura

Fox J. (ed.), *The Essential Moreno*. Springer, New York 1987.

Moreno J. L. a kolektiv, *Group Psychotherapy*, sv. XXVI, číslo 1–4, Beacon House, New York 1974.

Andy Hickson
**Dramatické
A AKČNÍ HRY**
ve výchově, sociální práci a klinické praxi

Z anglického originálu
Creative action methods in groupwork
přeložil Milan Koldinský
Vydalo nakladatelství Portál, s. r. o.,
Klapkova 2, 182 00 Praha 8,
jako svou 530. publikaci. Praha 2000
Návrh obálky Jan Matoška
Fotografie na obálce Miloš Šindelář
Odpovědná redaktorka Monika Kittová
Výtvarný redaktor Vladimír Zindulka
Sazba a DTP © Jiří Kolář
Výroba ERMAT Praha, s. r. o.
Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.
Vydání první

POVINNÝ VYTIISK